

**CARLOS FUENTES'İN 'LA REGIÓN MÁS
TRANSPARENTE' ROMANINDA KENT OLGUSU**

**THE CITY IN THE 'LA REGIÓN MÁS TRANSPARENTE'
OF CARLOS FUENTES¹**

Ertan EROL*

ÖZ

Carlos Fuentes'in 'La región más transparente' romanı kendisini İspanyolca konuşulan edebiyatta tanınır ve tartışılır bir yazar haline getirirken, yazarın diğer romanları ile karşılaştırıldığında daha az analiz edilen eserlerinden biridir. Bununla birlikte Fuentes'in bu romanı Meksika Devrimi sonrası ortaya çıkan siyasal sistemin kent ölçeği kullanılarak eleştirisinin yapılması açısından öncü niteliktedir. Bu bağlamda, La región, Meksika'nın büyük kırsal romanları dönemini sona erdirir. Bu çalışma, Carlos Fuentes'in 'La región más transparente' romanını, Meksika Devrimine yabancılaşan küçük burjuvazinin başkent Meksiko'yu ana aktör olarak kullanarak mevcut siyasal sisteme yönelik eleştirilerini sunduğu ve yaşanan sosyokültürel bunalımı ele aldığı önemli bir eser olarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Carlos Fuentes, Meksika Devrimi, Meksiko, Mekân, La región.

¹ Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 2024 yılında Prof. Dr. H. Şebnem Atakan danışmanlığında yazılan "Carlos Fuentes'in 'La región más transparente' romanında kent olgusu" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir. Çalışmayı okuyarak, çok ayrıntılı bir biçimde ele alan, özellikle anlatım bozukluklarının düzeltilmesinde değerli katkılar sunan hakemlere teşekkür ederim.

* Doç. Dr., İstanbul Univ., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye, ertan.erol@istanbul.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2709-5831>

ABSTRACT

While Carlos Fuentes' novel *Where the Air Is Clear* made him a recognized and debated author in Spanish-language literature, it is, in comparison with his other novels, one of his least acclaimed works. Nevertheless, this novel is pioneering in terms of its critique of the political system that emerged after the Mexican Revolution, using the urban scale as its lens. In this context, *Where the Air Is Clear* marks the end of the era of major rural novels in Mexico. This study analyzes Carlos Fuentes' *Where the Air Is Clear* as a significant work in which the author, using Mexico City as the main actor, presents his critique of the existing political system through the alienation of the petty bourgeoisie from the Mexican Revolution and satirizes the socio-cultural crisis experienced in this context.

Keywords: Carlos Fuentes, Mexican Revolution, Mexico City, Space, La region.

GİRİŞ

1950'ler Latin Amerika edebiyatı açısından modernleşme, azgelişmişlik, kentleşme ve yoksulluk gibi sosyoekonomik dinamikler çerçevesinde hem tematik hem de biçimsel düzeyde olarak edebiyatta devrimsel nitelikte bir değişim yaşandığı yıllara denk gelmektedir. Genellikle '*boom latinoamericano*'² olarak adlandırılan bu dönemde, klasik edebiyatın ana unsurları, anlatım biçimleri ve temaları yenilikçi ve genç bir yazar jenerasyonu yeniden yorumlanmıştır. Birçok kesimden tepki gören ve eleştirilen bu edebi yenilikler ve tartışmalar bu dönemde Latin Amerika yazınında önemli bir ilgi ve heyecan uyandırarak bölgeyi aşan bir akımın temellerini atmıştır. İspanyolca konuşulan dünyada ama özellikle Latin Amerika'da etkin olan bu yeni akım ile birlikte metinler ve yazarlar arası ilişkiler yoğunlaşmış, Latin Amerika'nın farklı bölgelerindeki kültürel ortaklıklar, otoriterlik, demokrasi ve insan hakları mücadelesi ile benzer sosyal eşitsizlikler ve politik krizler, bir başka deyişle 'ortak kader' daha belirgin hale gelmiş, modern İspanyolca edebiyatın ağırlık noktasını Hispanik dünyaya doğru değiştirebilecek güçte bir edebi patlamanın kapılarını aralamıştır. Bu dalganın önemli merkezlerinden biri olan Meksika'da hem bu dalganın temsilcisi hem de Meksika

² 'Boom' 1960 ve 1970'li yıllarda Julio Cortázar, Gabriel García Márquez, Carlos Fuentes y Mario Vargas Llosa gibi Latin Amerikalı yazarların temsil ettiği modern edebiyat akımlarından biridir. Büyülü gerçekçilik olarak tanımlanan kavram bağlamında geçmiş ve gelecek, gerçek ve hayal gibi çelişkiler bu akımın en sık rastlanan unsurlarıdır. Sosyal gerçeklik fantezi ile iç içe geçmiş olduğundan, sürreal olan da belirli bir gerçekliğe dayanmaktadır. Bkz. Ochoa ve Díaz, 2014.

çağdaş edebiyatının en önemli isimlerinden biri konumundaki yazarlardan biri hiç şüphesiz Carlos Fuentes'tir.

Carlos Fuentes'i Meksika ve Latin Amerika edebiyat çevrelerinde tanınırlığa taşıyan ve ilk romanı olma özelliğindeki *La región más transparente*³ (1958) "Boom latinoamericano" akımının önemli simge eserlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Quirarte (2008) Fuentes'in bu romanını klasik Meksika Devrimi romanlarının sonuncusu olarak tanımlarken devrimin anatomisini çizen romanların ilki olarak konumlandırır. Fuentes'in diğer romanları ile karşılaştırıldığında daha az uluslararası okuyucuya ulaşan roman, zamanında Meksika ve Latin Amerika genelinde dikkate değer edebi tartışmalar üretmiştir. Romanın dilinin *mexicanismos*⁴ ile dolu olması anlam sorunlarına neden olabilir. Fuentes'in eserlerinin büyük bir kısmının Türkçeye çevrilmiş olmasına rağmen 'La región'un' çevrilmemiş olması eserin İngilizce ve diğer dillerde de fazla ilgi çekmemesi ile bağlantılı olabilir. Ancak burada üzerinde durulması gereken bir konu, eserin ilk ve en yaygın İngilizce çevirisi olan Sam Hileman çevirisindeki muhtemel sorunlardır. Fuentes ile yakın arkadaşlık ilişkisi olan Hileman'ın diğer Fuentes çevirilerinde de metnin aslına birebir sadık kalma çabasının çeviride bazı anlam kayıpları yarattığı öne sürülmüştür. *La región*'un yazım sürecine dair en detaylı çalışmalardan biri olan Reeve'in analizinde (1982) Hileman çevirisinin stil olarak Fuentes'in stiline en yakın olan çeviri olduğu belirtilse de çeviri hatalarının da sıklığına işaret edilmiştir. Ancak belki de İngilizce metnin okuyucu açısından en problemli unsuru, Hileman çevirisinde Fuentes'in roman boyunca çok sık kullandığı ve anlatının takibini güçleştiren 'bilinç akışı' yöntemini 'kolaylaştırmak' için başvurduğu italik kullanımını ya atlamış ya da tutarsız bir biçimde kullanmış olmasıdır. Fuentes, roman boyunca karakterlerine 'bilinç akışı' yöntemi ile ses verirken, iç sesler ile gerçek diyalogları arasındaki farklılığı iç sesleri italik yazarak göstermişken, Hileman çevirisinde iç sesler genellikle tırnak işareti ve üç nokta ile belirtmiştir. Bu yöntemin İngilizce okuyucu açısından romanı zorlaştırması kaçınılmazken, bazı bölümlerde diyaloglarda hiç kullanılmamış olması, İngilizce okuyucu açısından büyük bir anlam kaymasına sebep olmuştur.

Birçok eleştirmen için roman Fuentes'in en kötü eserlerinden biri olarak değerlendirilirken bir kısım için ise kanonları yıkan, ihmal edilmiş kenti bir karakter olarak ele alan ve 'anlatı aracılığıyla dönüşümü' hedefleyen bir eserdir (Ramírez, 2008: 563). Fuentes bu ilk romanında tarihsel, mitik ve sembolik olan

³ Roman Türkçeye çevrilmediği için metnin bu noktasından sonra *La región* olarak adlandırılacaktır. Başlık 'En şeffaf olan bölge' ya da 'Havanın en şeffaf (temiz) olduğu bölge' olarak çevrilebilir.

⁴ Mexicanismos, Meksika İspanyolcasına ait, genellikle yerel dillerden (Nahuatl) devşirilen ve bazı dönemsel ifadeleri de içeren kelimeler veya ifadeler için kullanılmaktadır.

ile modern ve gerçek olan arasında gidip gelen bir anlatı ile Meksika toplumunun sosyal ve sınıfsal eşitsizliklerini, devrim sonrası ortaya çıkan sosyoekonomik yapıyı, yeni seçkinleri, yoksulluğu, kimlik bunalımını Meksika'nın başkenti Meksiko'yu merkeze alarak hikayeleştirmektedir. Romanda Meksiko tarafsız bir platform ya da detaylı betimlemelerin öznesi bir coğrafya olmanın dışında olay örgüsünün bir parçası konumundadır. Pre-hispanik mitlerin ve sembollerin ağırlığı altında günümüz Meksiko-Tenochtitlan'ında yaşayanlar, kentin kuruluşundan itibaren hâkim olan 'kurban olma' olgusundan kurtulamamaktadır. Fuentes ise romanda geçmiş, günümüz ve gelecek arasındaki bağı Meksiko'ya özgün kentsel dinamiklerle sorunsallaştırır.

Eagleton (2006), Kral Lear'ı ya da Ulysses'i anlamaya çalışmanın bu eserlerin sembolizmlerini yorumlamak ya da edebiyat tarihi içindeki rolünü analiz ederek mümkün olmayacağını belirtirken şuna işaret eder; “*bu eserler ile içinde bulundukları ideolojik dünyalar arasındaki karmaşık ve dolaylı ilişkileri anlamak gerekir—bu ilişkiler yalnızca ‘temalar’ ve ‘kaygılar’ yoluyla değil, aynı zamanda üslup, ritim, imge, nitelik ve biçim aracılığıyla da ortaya çıkar* (Fuentes, 2008: 3).” Eagleton’a göre ideoloji hâkim sınıfların bir çırpıda ifşa edilebilecek görüşlerini yansıtmaktan öte bu sınıfların hâkim üretim biçimi ile nasıl konumlandıkları ile doğrudan ilintilidir (Eagleton, 2006: 3). Bu bağlamda bu çalışma Fuentes’in bu romanını 1950’ler Meksika’sında kentli küçük burjuvazinin yaşadığı ideolojik kriz ve yabancılaşma olguları ile doğrudan ilgili olduğunu savunmaktadır. *La región* bu krizi, kendisinden önce gelen büyük romancılar gibi, Meksika kırında değil, kent ölçeğinde ele alan ilk romandır. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde Meksika Devrimi’nin kurumsallaşması ile ‘Devrim ideallerinden uzaklaşma’ olgusu ele alınacaktır. İkinci bölümde, başkent Meksiko’nun kuruluş miti ile romanda bu mitin nasıl kullanıldığı analiz edilecek, son bölümde Meksika Devrimi’nin ideallerinden kopuşu ve Meksika’nın başarısız modernleşme ve demokratikleşme eleştirisinin başkent Meksiko üzerinden cisimleştirildiği argümanı ileri sürülecektir.

1. ‘LA REGIÓN’ DÖNEMİ MEKSİKA: BİR ‘PASİF DEVRİMİN’ ANATOMİSİ

Octavia Paz’ın 1976’da kurmuş olduğu ve döneminin en önemli edebiyat ve eleştiri dergilerinden biri haline gelen *Vuelta*, 1990 yılının Ağustos ve Eylül aylarında Meksika’nın en büyük ve ana akım televizyon kanallarından biri olan Televisa’da da yayınlanmış olan, Latin Amerika ve o dönemde dağılma sürecine geçmiş bulunan Varşova Paktı ülkelerinden gelen yazar ve düşünürlerin özgürlük kavramını tartıştığı bir toplantı organize etmiştir. *El siglo XX: La Experiencia de libertad* (Yirminci Yüzyıl: Özgürlük Deneyimi) başlığı ile gerçekleştirilen bu

toplantının adı rastlantısal bir biçimde seçilmemiştir. Paz'a göre özgürlük kavramı Eshilos ve Sofokles'in trajedilerindeki karasızlığa benzemektedir; kaderin görevini tamamlayabilmesi için insan iradesinin iş birliği gerekmektedir (Paz, 1990: 8). Bu sebeple özgürlük kavramı kendisine içkin bir muğlaklığa tekabül etmektedir ve toplantı süresince yazarlar ve siyaset bilimciler özgürlük kavramı üzerine tartışmışlardır.⁵

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Batı tipi serbest piyasa ekonomilerine geçişi, Latin Amerika'daki askeri diktatörlüklerin yerini temsili demokrasilere bırakması, dönem itibariyle kısıtlı bir demokratikleşme süreci yaşayan Meksika'da da demokratikleşme tartışmalarının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Bu programda boom döneminin önemli temsilcilerinden biri olan Perulu Mario Vargas Llosa, neredeyse Latin Amerika ile özdeşleşen askeri diktatörlük deneyimini hiç yaşamamış olan ayrık örnek konumundaki Meksika'daki politik yapıyı '*dictadura perfecta*' (mükemmel diktatörlük) olarak tanımlamış, doğrudan diktatörlüklerden farklı olarak Meksika'daki sistemin eleştiriye izin veren, ancak sınırlarını kendi çizdiği ve kontrol ettiği bir muhalefet sayesinde devamlılığını mükemmel bir biçimde sağladığı otoriter bir politik düzen olarak tanımlamıştır (Guzmán, 2016: 151). Paz ise hem Llosa'nın tanımını hem de toplantıyı yöneten Enrique Krauze'nin *dictablanda* (yumuşak diktatörlük) kavramını yetersiz bulmuş Meksika'yı 'hegemonik parti sistemi' olarak adlandırmayı tercih etmiştir.

Gerçekten de Meksika'nın bölgede politik yapısı ile ayrık bir örnek oluşturduğu iddia edilebilir. Birinci olarak Meksika diğer birçok Latin Amerika ülkesinin aksine darbe yoluyla yönetime el koymuş bir askeri cunta rejimi deneyimlememiştir. Meksika ordusu Meksika Devrimine katılan büyük askeri liderlerin devrim sürecinde öldürülmesi ve sonrasında da devrimin kurumsallaşması ile siyasetin etkin aktörlerinden biri olmaktan uzak kalmıştır. Bununla birlikte Meksika'nın siyasette ve sosyokültürel hayatta –diğer Latin Amerika ülkeleri ile mukayese edildiğinde- etkin bir ruhban sınıfına sahip olduğu da söylenemez. 19. yüzyılın ortalarından itibaren liberal reformlar ile kilisenin ekonomik, siyasi ve eğitim alanlarındaki gücü sınırlandırılmıştır. Devrim sonrasında ise kilisenin toplumsal ve siyasi hayattaki yeri önemli ölçüde törpülenmiştir. Üçüncü olarak ise 1929'da kurulan Kurumsal Devrimci Parti (*Partido Revolucionario Institucional -PRI*) siyasal iktidar değişiminde diğer bölge ülkelerindeki gibi iktidar bunalımları yaşamadan 71 yıl boyunca iktidarda kalmayı başarmıştır.

⁵ Programın videosu için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=G-5aq86kyII&t=1023s> (23.04.2023).

20. yüzyıl Meksika'sının politik, kültürel ve sosyoekonomik yapısını anlamak için 1910-1920 yılları arasında gerçekleşen Meksika Devrimi'nin incelenmesi kaçınılmazdır. Meksika Devrimi Meksika toplumu için etkileri bugün bile sürmekte olan somut sonuçlar doğurmuştur ve bu sonuçlar günümüzde de önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. İspanyol kolonizasyonunun ardından elde edilen bağımsızlık sonrası dönemde muhafazakârlar ve liberaller arasında farklı formlarda gerçekleşen mücadeleler, ABD ve Fransız işgalleri, cumhuriyetçi reformistlere karşı direnen büyük toprak sahipleri, kilise ve finans sermayesi, Meksika'nın 19. yüzyıl boyunca hem toprak kayıpları ile hem de politik karmaşa ile üniter bir ulus-devlet yapısının oluşmasının önündeki en büyük engeller olmuştur. 1876'da başkanlık görevine seçilen ve 1910'a kadar iktidarda kalacak olan General Porfirio Díaz dönemi ise bu çalkantılı dönemin tam tersi nitelikte, Meksika'nın demografik ve ekonomik bir patlamaya maruz kalarak endüstriyel üretiminin yılda ortalama yüzde 12 büyüdüğü, dünya pazarına bağlı bütünleşik bir ulusal ekonomi görüntüsüne sahip olduğu, modern ulus devletin kurumlarının ortaya çıktığı bir dönem olacaktır (Meyer, 2010: 25). Meksika'nın "demiryollarıyla, makinalarıyla ve bankalarıyla" birlikte modernleştirilmesi *Pax-Porfiriana* olarak adlandırılacak dönemin ana sloganı haline gelmiştir (Bazant, 1960: 232).

Bununla birlikte, bu dönemde hem sanayileşmenin hem de küresel piyasalara yönelik tarımsal üretimin iki önemli dinamiği ürettiği tespiti de yapılabilir. İlk olarak 1910 yılına gelindiğinde *hacienda* olarak adlandırılan ve büyük toprak sahiplerinin elinde bulunan çiftlikler özellikle ülkenin kuzey ve güney eyaletlerindeki toplam köylü nüfusunun yüzde 81'inin emek gücü olarak çalıştığı tarımsal faaliyetin başat aktörü konumundaydılar (Gilly, 1981: 29). Kapitalist üretim ilişkilerinin genişlemesi ve ulusal pazarın oluşması, yabancı sermaye ile inşa edilen demiryolları sayesinde ülkenin bütün sathına etki ederken bu durumdan en büyük zararı kendi için üretim yapmakta olan küçük köylü sınıf görmüş, yüzyıllardır devam eden ve toprağın ortak kullanımına dayanan komünal kırsal ilişkileri çok hızlı bir biçimde çözülmüştür. İkinci olarak ise yüzyılın başından itibaren gerçekleşen ekonomik bunalım ve düşen ücretler ile yerli-yabancı işçiler arasında bozulan çalışma ilişkileri dengesi işçi sınıfı arasında büyük bir huzursuzluğun kaynağı olacaktır. Bu sebeptendir ki Díaz rejimine karşı ilk toplumsal muhalefet kırdan değil işçi sınıfı saflarından gelmiştir (Gilly, 1981: 41).

Kuzeyli ve tanınmış toprak sahibi ailelerden birinden gelen Francisco I. Madero'nun liderlik ettiği ve "yeniden seçilmeme" (*antireleccionismo*) ilkesini savunan, farklı sosyal ve ekonomik sınıflardan oluşan geniş bir muhalefet cephesinin oluşturduğu harekete rağmen, Başkan Díaz, Haziran 1910'da tekrar başkanlığa seçilince 20 Kasım 1910'da Meksika Devrimi'nin başlangıcı olarak

kabul gören San Luis Planı ilan edilmiştir. Herzog (1994) Emiliano Zapata ve destekçileri gibi köylü kitlelerini *tierra y libertad* (toprak ve özgürlük) bayrağı altında San Luis Planına ve devrime dahil eden motivasyonun “eşit oy verme hakkı ve yeniden seçilmeme ilkesi” olmadığını, ancak planın üçüncü maddesinde muğlak bir biçimde öngörülen toprak reformu olduğuna işaret eder. Meksika Devrimi’nin çatışmalı karakterindeki süreklilik bu çelişkiden ortaya çıkmaktadır; devrime katılan farklı sınıfsal grupların farklı politik ve ekonomik programlara sahip olması Díaz rejiminin yıkılmasından sonra devrim hareketinin sönümlenmek yerine derinleşmesine sebep olmuştur.

Devrimin ana unsurlarından birini oluşturan köylü kitlelerinin radikal taleplerini temsil eden ve bu hareketin liderleri konumundaki, Zapata ve Francisco (Pancho) Villa ve ordularının tasfiye edilmesi ile de devrimin kurumsallaşması süreci başlamıştır. Her ne kadar devrim köylü ve işçi hareketini pasifize etmeyi başarmış olsa da bu grupların haklarını anayasada yer alan 27. ve 123. maddeleriyle anayasal güvence altına alarak sisteme entegre etmek durumunda kalmıştır. 1917 Anayasasının 27. maddesi köylülerin toprak edinme hakkını güvence altına alırken, 123. maddesi ise devleti sermaye ve işçi sınıfı arasında nihai hakem olarak tayin etmekteydi (Calderón, 1972: 149-151). Bu bağlamda devrim her ne kadar köylü ve işçi hareketlerini demobilize ederek baskı altına almış olsa da taleplerini belirli ölçüde karşılamayı anayasal olarak vaat eden ‘devrimci’ bir siyasal çerçeveyi de oluşturmuştur.

Bu bağlamda toprak reformu, devrimin kurumsallaşması sürecinde önemli bir rol oynar. Yeni iktidarın Katolik kilisesi ve muhafazakâr kitleler ile karşı karşıya geldiği La Cristiada (ya da La Guerra Cristera 1926-1929) isyanı sırasında ya da 1929 ekonomik buhranı döneminde toprak reformu ve köylülere toprak dağıtımı gibi rıza mekanizmalarının kullanılması ile bu kitlelerin ve örgütlerin iktidara olan desteği hayati bir katkı sağlamıştır (Meyer, 2010: 269-270, Knight, 1991).

Devrimci iktidar, basit bir devlet ve dinsel alan ayrımı çizmenin ötesinde kilisenin etkisinin radikal bir biçimde törpülenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, kiliseye tüzel kişilik tanınmaması, mülk edinme hakkının kısıtlanması, ruhban sınıfının ibadethane dışı faaliyetlerinin sınırlandırılması ve siyasal faaliyetlerle ilişkilennmelerinin yasaklanması gibi bir dizi önlemlerle kilisenin sosyoekonomik ve politik alanlardaki etkisini sınırlandırmıştır (Blancarte, 2004: 20-21). 1917 Anayasasının 3. maddesi ile de eğitim sisteminin laik ve kamusal olması zorunlu hale getirilmiş, kilisenin ilköğretim kademesinde dini eğitim vermesi yasaklanmıştı (Arredondo López ve González Villarreal, 2014).

David Alfaro Siqueiros, José Clemente Orozco ve Diego Rivera gibi ressamın Meksika *muralist*⁶ dalgasını başlatacak olan kamusal alanların devrimin ‘ideallerini’ yansıtan eğitim ve propaganda araçları olarak kullanılması da bu dönemde başlamıştır. Eğitim Bakanlığı Binası, eski Cizvit okulu olan San Ildefonso Ulusal Lise binası, Ulusal Saray gibi sembolik değeri yüksek olan yapılar, bu ressamın tarafından devrimin ideallerini yansıtan duvar resimleri ile kaplanmıştır (Miranda, 2009: 13). José Vasconcelos’un Millî Eğitim Bakanlığı döneminde (1921-1924) 5000 yeni okul ve 9000 yeni öğretmenin dahil olduğu eğitim sisteminde ilk defa teknik, sanayi ve tarım liseler oluşturulmuş, ilköğretim öğrencileri için ücretsiz kahvaltı verilmesine çalışılmış, Vasconcelos’un ‘kozmi k ırk’ olarak tanımladığı ideolojiye uygun bir biçimde pre-hispanik kültürün de yer aldığı bir Meksika ulusalcılığı fikri üretilmesi hedeflenmiştir (Ocampo López, 2005: 149).

1934’te Lázaro Cárdenas’ın başkan seçilmesiyle hem devrim sonrası siyasal ve sosyoekonomik yapının korporatist karakteri hem de ulusal bilincin inşa edilmesi süreci güçlenecektir. Cárdenas’ın toplum içindeki popülerliğinin ve desteğinin artması kültürel ve düşünsel alanda da daha cesur adımlar atılabilmesine yol açacaktır. Eğitim ile ilgili Anayasanın 3. Maddesi değiştirilerek ‘eğitimin’ sosyalist ilkeler temelinde düzenleneceği ve tüm dini doktrinlerin eğitimin dışında bırakılacağı belirtilerek, eğitim kurumlarının eğitim ve öğretim faaliyetlerini gençlerde evrenin ve toplumsal hayatın rasyonel ve kesin kavramlarının oluşturulması temelinde gerçekleştirmesini zorunlu kılmıştır.⁷ Aynı zamanda eğitim gerçek anlamda ortaklaşan bir ulus inşasında da önemli bir rol oynayacaktır. Bu bağlamda, toplumun en marjinal kesimleri konumunda olan yerli topluluklarının da bu modernizasyon sürecine nasıl dahil edilecekleri tartışması ortaya çıkacaktır (Castillo Ramírez, 2015: 85). Cárdenas yerli toplulukların sorunlarına el konulan toprakların iade edilmesi, kırsal bölgelere hekim, öğretmen ve ziraat mühendisi tayin edilmesi gibi stratejilerle yaklaşma yolunu seçecektir. 1937’de Yucatán eyaletinde tarihsel olarak mücadelec karakterleri ile bilinen Maya yerlilerinin çoğunluğunu oluşturduğu henequen işçileri arasında artan huzursuzluklara bağlı olarak eyalette ekilebilir bulunan toprakların yüzde 80’i yerli toplulukları arasında dağıtılacaktır (Carillo, 2005: 158).

⁶ Genellikle kamu binalarının iç veya dış duvarlarına çizilen resimler ile tarihsel, sosyal ve politik konu ve olayları ele alan, bu konularda topluma belirli bir anlatı içerisinde bilinç aşılamaı hedefleyen didaktik sanat akımı.

⁷ Meksika Resmi Gazetesinde yayınlanan yasa değişikliği için bkz. Diario Oficial (13 Diciembre 1934).

Bununla birlikte bu dönemde ulusal bilincin ve yurtseverlik düşüncesinin inşasının politik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak hız kazandığını söylemek mümkündür. Özellikle 1938’de ülkeyi ABD ile karşı karşıya getirecek olan Meksika petrollerinin ve önemli madencilik şirketlerinin millileştirilmesi, milliyetçi ve yurtsever diskurun siyasal iktidar tarafından etkin bir biçimde kullanılmasına yol açacaktır (González Salinas, 2016: 100). ABD’li şirketlere ödenmesi gereken tazminat bir ulusal seferberlik kampanyası ile ödenecek, toplumun bütün kesimleri eski ve geleneksel hasım olan kuzey komşusuna karşı alınan bu kararı ulusal onurun tamir edildiği büyük bir zafer olarak kabul edecektir. Meksika petrollerinin millileştirildiği gün olan 18 Mart resmi bir bayram olarak kabul edilecek, büyük işçi ve köylü örgütleri bu tarihlerde ekonomik bağımsızlık ve ulusal bağımsızlık arasındaki bağ işaret edilerek ülkenin sömürge yönetiminden kurtulduğu 1810’a referans ile ‘geleniğin icadı’ olgusunun bir örneği olarak ‘Millileştirme Günü’ kutlamaları gerçekleştirilecektir (González Salinas, 2016: 105). Bu bağlamda Cárdenas dönemi, Meksika Devrimi’nin ve ideallerinin korporatist bir devlet aygıtı ile somutlaştığı zirve olarak tanımlanabilir.

Meksika Devrimi’nin başat ideallerinden uzaklaştığı, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılara eklemlediği işçi ve köylü kitlelerinin rızadan çok zor aygıtı ile sisteme entegre edilmeye başladığı dönem ise Cardenas’ın başkanlığından sonraki döneme tekabül etmektedir. Cárdenas, parti içi baskılara dayanamayarak en azından elde edilen kazanımların korunması adına daha muhafazakâr bir yaklaşıma sahip Manuel Ávila Camacho’nun adaylığını kabul ederek 1940’ta başkanlık görevini devredecek olsa da *cardenismo* / *anti-cardenismo* olarak tanımlanan bir ayırımın ortaya çıkışı engellenemeyecektir.

Manuel Ávila Camacho rejiminin, Meksika Devrimi’nin temel ilkelerinden doğrudan kopuşu başkanın Katolikliğini açık bir biçimde ifade etmesi ile kendini göstermişti (Basurto, 2004: 15). Camacho dönemi, devrimin radikal evresinin sönümlendiği bir geçiş evresi olarak da tanımlanabilir; kitlelerin ekonomik büyümeden aldıkları payı kitlesel örgütlenme ve mücadele pratikleri ile kazandıkları bir evreden, pazarlık yaptıkları ve klientalist ağların belirleyici olduğu bir evreye geçişi temsil etmektedir (Basurto, 2004: 8).

Loaeza (2010), Ávila Camacho’nun 1944’teki seçim yasası reformunu ve devrimci partinin 1946’da PRI olarak örgütlenerek ‘otoriter modernizasyon’ sürecini başlatmasını, ABD’nin ikinci Dünya Savaşı sonrasındaki hegemonik gücü ve soğuk savaş koşulları ile ilişkilendirir. Bu bağlamda, Meksika, *cardenismo*dan ya da devrim sonrası stratejilerinden koparak öz sınırlarını belirlemiş ve bu bağlamda ABD ile uyum içinde olarak ABD’nin ülke üzerindeki müdahalelerini azaltma yoluna gitmiştir (Loaeza, 2010: 638). 1943-1944 yılları

arasında ülkedeki ekonomik şartların bozulduğu yüksek enflasyon ve reel ücretlerdeki düşüşün kentli nüfusu etkilemeye başlayarak çeşitli huzursuzlukları da ortaya çıkardığı unutulmamalıdır (Martín, 2021: 229-231). 1944 reformları *cardenismo* ve karşıtları arasındaki iktidar mücadelesini ortadan kaldırmakta, bununla birlikte işçi örgütleri, orta sınıflar, büyük sermaye grupları ve siyasi iktidar arasında yeni bir denge oluşturacak unsurlar içermektedir (Loaeza, 2013: 257). Reformlar ile öngörülen politik istikrarda işçi örgütleri ve sermaye grupları arasında siyasi iktidar hakem rolünü üstlenmiş ve klientalist ağlar yardımıyla radikalleşen hareketlerin önü kesilmiş, askerler siyasetten dışlanmış, ABD ile uyum ve iş birliği temelinde uzun erimli ilişkiler tesis edilmiş, muhafazakârlar, kilise ve sermaye grupları kendilerine izin verilen sınırlar içerisinde siyasete ve siyasal sisteme dahil olmuşlardır (Loaeza, 2013: 258). Böylece Meksika otoriterizmi sivil, ‘demokratik’ ve istikrarlı bir karaktere sahip olmuştur.

Ávila Camacho’nun geçiş dönemi reformlarının tam anlamı ile ifadesini bulması 1946’da işçileri bakanı Miguel Alemán’ın başkan seçilmesi ile gerçekleşmiştir. Genç ve ilk sivil geçmişe sahip bir politikacı olan Miguel Alemán’ın 1946’da başkan seçilmesi ile birçok anlamda devrim sonrası kurumsallaşma döneminin bittiği söylenebilir. Ünlü sendikacı Vicente Lombardo Toledano’nun “*cachorros de la revolución*” olarak tanımladığı Alemán ve onu saran genç ve profesyonel ekip, devrimde yer almış asker kökenli politikacılarından farklı bir biçimde sanayileşme ve kentleşmenin iki itici gücü olacağı bir modernleşme programına sahiptiler ve Meksika’nın gelecek elli yılına damga vuracak olan siyasal düzenin ve onun merkezindeki PRI’nin otoriter işleyiş araçları ve mekanizmalarının oluşturulmasında büyük rol oynamışlardır (Alexander, 2016: 15).

Alemanismo belirli bir ideolojiye ya da politik programa sahip olmayan Meksika’yı İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel düzene modern ve uyumlu bir aktör olarak entegre eden pragmatik bir düşünce olarak tanımlanabilir (Alexander, 2016: 21). Kendisi de bir emlak ve inşaatçılık geçmişinden gelen Alemán, petrol üretimi, sulama ve hidroelektrik santraller, otoyol ve köprü inşaatı gibi alt yapı yatırımlarının yanı sıra kentsel gelişim ve yapılaşmaya da önem vermiştir (Alexander, 2016: 31).

Bu bağlamda Miguel Alemán dönemi, devrim sonrası dönemde devrimci entellektüellerin tahayyül ettiği ülkenin *mestizo* ve yerli karakteri ve kültürünü yücelten, çalışkan, toplumcu ve üretken bireyler yetiştirme ideallerinden açık bir biçimde kopmuştur. Bu dönemde Meksika modernleşmesi dönüşerek, küresel moda ve trendleri takip eden seçkinler ve onlara öykünen orta sınıflara dayanan bir kentli modernleşmeyi, ABD benzeri tüketim toplumu alışkanlıklarını ve

sanayileşmeyi öne çıkartmıştır. Böylece toprak reformu ve kırsal nüfusun sosyokültürel yapıya entegrasyonu gibi idealler ortadan kalkmıştır (Alexander, 2016: 36).

Bu dönemde hiç şüphesiz kentsel alt yapı yatırımları ve sanayileşme kırdan kente göçü önemli ölçüde hızlandırmıştır. Meksiko'nun daha önceden kent dışında kalan mahalleleri şehre dahil olurken orta sınıflara hitap eden büyük ve modern kentsel mimari yapılar da hızlı bir biçimde şehir panoramasına dahil olmuştur. Kentin güneyinde inşasına başlanan UNAM (Universidad Autónoma de México –Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi) kampüsü ya da Ciudad Universitaria (CU – Üniversite Kent), kentin kuzeyinde Ciudad Satélite, doğuda Ciudad Nezahualcoyotl, güneyde Ciudad Jardín ve Santa Ursula ve Coapa aksları kentsel genişlemenin önemli alanları haline gelmiştir (Alexander, 2016: 181). Cárdenas dönemindeki Sovyet mimarisini örnek alan, Le Corbusier gibi mimarlardan etkilenererek, işçi sınıfı evleri, hastane ve eğitim kurumlarına verilen öncelik, Alemán döneminde özel sektöre bırakılan inşaat dalgası ile yer değiştirmiştir. Alemán, ithal ikameci sanayileşme ve karma ekonomik politikaların sonucu olarak başkent Meksiko'yu sürekli göç alan, genişleyen ve dinamikleşen bir merkez haline getirmiş Meksiko, Hannes Meyer ve Mario Pani gibi mimarların, mega konut projelerine sahne olmuştur (Barradas 2004: 30).

Marxist bir mimar olan Hannes Meyer'in Meksika'daki faaliyetleri 1938 yılında başlamış ve özellikle işçi ve kamu çalışanlarına yönelik konutlar ve mahaller tasarlamak üzerine yoğunlaşmıştı. Ancak Alemán döneminde artan göçün ve konut ihtiyacının da etkisi ile geniş yeşil alanlara, yürüyüş yollarına, sosyal donatılar ve ortak kullanım mekanlarına sahip 1 dönüm araziye 200 kişinin düşeceği hesaplanan ve *multifamiliar*⁸ olarak adlandırılan konut bloklarının inşaatına hız verildi (Sánchez Rueda, 2009: 152-153).

Mario Pani'nin 1947'de tasarladığı Unidad Modelo, Río Chrususco caddesi ile La Viga bulvarı arasında kalan ve *supermanzana* olarak adlandırılan, etrafı araç yolları ile belirlenmiş, genelde dörtgen, içinde ise trafiğin azaltıldığı ve yürüyüş alanlarına sahip konut adalarının ilk örneğini oluşturmuştur. Meksiko'nun tüm kentsel genişleme pratiğine yansiyacak olan bu süper ada modeli, rasyonel ve modern ilkelere dayanarak; kenti kendi içinde işleyişi ve yaşam alanlarına sahip olan hücrelere bölerek parçalamak, mahalleleri fiziki ve sosyal ihtiyaçları göz önüne alarak entegre etmek, parsellerin küçük olduğu bölgelerdeki multifamiliar bloklar ile yapılaşma olmayan alanlar açarak ve yeşil alanları arttırmak, araç ve yaya arasında yaya lehine hiyerarşik bir yapı kurmak, su, elektrik, telefon, gaz,

⁸ Birden fazla ailenin barınabildikleri apartman kompleksleri.

kanalizasyon gibi alt yapı unsurlarını müşterek hale getirerek merkezileştirmek (Sánchez Rueda, 2009: 162) gibi modern bir kentsel kurgu tasarlamıştır. Klasik olarak yatay bir mimariye sahip olan başkent Meksiko'nun bu çok katlı binalardan oluşan adalar sayesinde daha kompakt ve modern bir mimariye sahip olacağı düşünülmüştür.

Yerel mimarının yeni seçkinlerin hayat tarzının ihtiyaçlarına cevap vermemesi ve modern bir görüntüye sahip olmamasının yanı sıra aynı zamanda artan göçle beraber gelen konut ihtiyacına yönelik seri üretime de uymaması Meksiko'nun periferisinde yer alan bölgelerde blok konutların ortaya çıkmasını hızlandırmıştı (de Garay, 1994: 112). Mimar Mario Pani'nin liderliğinde Miguel Alemán ve onu izleyen López Mateos dönemlerine damgasını vuran bu kentsel gelişim anlayışı bugün artık şehrin merkezinde kalan bu mahallelerin sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılarını da derinden etkilemiştir. Devletin bakımını sübvansе ettiği, bina ve ortak alan bakımlarını üstlendiği ve atıl kalmasına izin vermediği bu konutlar iktidarın toplumun belirli bir kısmı ile kurduğu ilişkilerde de belirgin izler bırakmıştır (Sánchez Rueda, 2009: 167). Yeni ortaya çıkan kentli sınıflar açısından bu steril ve modern yapılara geçmek önemli bir statü kazanılması anlamına da gelmiştir.

Fuentes'in *La región'u* yazdığı dönem, *alemanismo* ile temelleri atılan, devrimin kitlesel mobilizasyon ve taleplerden koparak yeni bir karakter kazandığı ve bu bağlamda toplumsal yapının siyasal, sosyoekonomik ve kültürel bağlamlarda hızla değiştiği bir evreye tekabül etmiştir. Devrim ve devrimci gelenek artık PRI ve PRI ile iktidarda olan siyasi seçkinler tarafından temsil edilmektedir. Bunun dışındaki herhangi bir muhalefet ihanet veya dış kaynaklı olmak ile suçlanacaktır (Medin, 2015). Bunun en temel sebebi de *alemanismonun* bir ulus projesi ile ortaya çıkmasıdır; yeni bir 'Meksikalılık' tahayyülü olarak liberal piyasaya dayalı kapitalist ekonomik kalkınmacılık resmi ulusal kimlik tanımını oluşturur (Medin, 2015). Bu resmi kimlik tanımının dışında kalan her akım ulus dışı olarak tanımlanacak, varlığına kontrollü bir biçimde izin verilirken sınırlarının dışına çıktığında zor aygıtı tarafından ezilecektir.

Tüm bu yeni ideolojiye rağmen Meksika Devrimi söylemsel ve simgesel varlığını sürdürmeye devam etmiş, Başkent Meksiko ise toplumsal dönüşümün merkezinde yer almıştır. Bir yanda şehrin periferisine tüm kırsal kesimlerden artan bir biçimde gelen göç ve kentsel yoksulluk derinleşirken, diğer yanda ise devrimin ortaya koyduğu ideallerden çok uzakta zenginleşen, güçlenen seçkinler kenti hiyerarşik bir aks üzerine bölmektedirler. Bu bağlamda, Fuentes'in romanında Meksiko anlatının asli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Meksiko

olay örüntüsünün geçtiği nötr bir coğrafya olmanın ötesinde, hikâyenin ana karakterlerinden biridir.

Fuentes Meksiko'yu anlatısının merkezine bir karakter olarak yerleştirirken aynı zamanda Meksika Devrimi'nin ve sonuçlarının edebiyattaki öncü eleştiriler yaklaşımını sunmaktadır. Fuentes, ilk önemli örneğini Juan Rulfo'nun Pedro Paramo (1955) romanında gördüğümüz, Meksika Devrimi'nin, resmi tarih yazımı dışarısında ele alınması ve yarattığı sosyoekonomik ve politik sorunların konu edilmesi olarak tanımlayabileceğimiz bir kırılmanın en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Sosyoekonomik farklılıklar, sınıfsal ve etnik çatışmalar, politik yozlaşma gibi zamanı için cesur sayılabilecek eleştiriler, romanda kendine yer bulmaktadır.

Fuentes'i Meksika ve Latin Amerika edebiyatında önemli bir yere yerleştirecek olan *La región*, Meksika Devrimi sonrasında ülkedeki ve toplumdaki politik, sosyoekonomik ve kültürel dönüşümü irdeleyen ve devrim sonrası toplumdaki temel çatışma noktalarını tanımlayan, bunu yaparken de ülkenin başkenti Meksiko'yu merkeze alan bir çalışma olarak toplumsal mekânı ve toplumsal mekânın dönüşümünü eserin ana aksı haline getiren bir romandır. Romanın bütün anlatısı ve karakterleri bir biçimde mekân ile tanımlanmış, kimlikel, sınıfsal, politik çatışmaların da mekânsallığı eserin tamamında öne çıkarılmıştır. Karakterlerin mekân ve zaman ile olan karmaşık ilişkileri eseri daha da kompleks hale getirmektedir (Foster, 1973: 35).

Fuentes romanda, mekânı birinci, ikinci ve üçüncü şahıslar ağzından aktardığı karmaşık, deneyimsel ve sembolizme dayanan bir yapı kurmuştur (Williams, 1996: 138). Metinde bazen genel olay örgüsünün ve diyalogların dışında italik yazıyla farklı bir düzlemde olduğunu anladığımız karakterlerin iç sesine ait bir anlatım da bulunmaktadır. Eserin tamamında tarihsel ve mekânsal olarak tutarlılık göstermeyen bir anlatıma rağmen tüm karakterlerin ana referans noktalarından biri kent ve özel olarak da Meksiko olmaktadır. Bu bağlamda, *La región más transparente*, modern edebiyatın en uzamsal eserlerinden biri olarak gösterilebilir. Bununla birlikte Fuentes kentsel mekânı farklı ölçeklerde belirli bir sosyoekonomik hiyerarşi içerisinde ele alırken bu mekanların betimlemelerine yoğunlaşmak yerine mahalle mahalle, sokak sokak Meksiko kentini yapı bozumuna uğratarak bunları 'sembolik gerçekçilik' olarak tanımlanan bir çerçevede kurgusal anlatısının unsurları olarak kullanmaktadır (Guzmán Díaz, 2013: 152).

Bu bağlamda, yazarın Meksiko kentinin farklı uzamsal ölçeklerinde farklı kademelerde işlenen mekân olgusunu eserin temel yapıtaşısı olarak ortaya koyması anlamlı olarak görünmektedir. Tüm politik, sosyal, ekonomik ve kültürel

temalarda olduğu gibi, Fuentes Meksika Devrimini de bu mekânsallık formunda ele almaktadır (Van Delden, 1991: 327). Meksiko olay örgüsüne sahne olan tarafsız bir platform olmaktan çok taraflardan biri olarak romanın başından sonuna kadar bir özne gibi kullanılmaktadır.

2. MEKSİKO, KURULUŞ MİTİ VE PRE-HİSPANİK SEMBOLLERİNİN ROMANDA KULLANILIŞ BİÇİMLERİ

La región'u Fuentes'in belki de en 'ateşli' romanı olarak tanımlayan Carlos Monsiváis (2012), yazarın 20. yüzyıl Meksika'sının özel ve kamusal hayatının biyografisini hikayeletirmek gibi neredeyse imkânsız bir meydan okumaya giriştiğini söyler. Monsiváis'e (2012) göre, bu biyografinin başlangıç noktası Meksiko kentidir, çünkü Meksika'nın 20. yüzyılında, başkent'in hikayesi kapitalizmin hikayesidir; içinde yaşayan bireyleri kendi rızaları olmaksızın öz ritmi içinde hareket ettirir ve diğer kentlerin özerk yaşam ve devinimlerini ortadan kaldırır (Monsiváis, 2012: 653). Bu bağlamda, Meksiko romanın kilit unsuru ya da karakteri olarak tanımlanabilir.

Meksiko kentinin kurulduğu Meksika vadisi, volkanik patlamalar sonrasında oluşan büyük dağların arasında kalan, elips şeklinde bir çanağa benzeyen ve yaklaşık 2240 metre yükseklikte bulunan bir havzayı kapsamaktadır. Bu havzanın doğal bir su çıkışı olmaması ve senenin belirli dönemlerinde yoğun yağış alan yüksek dağlarla çevrilmiş olması, vadinin dağ eteklerinde verimli tarımsal toprakların alçak yerlerinde ise sığ göllerin oluşmasına yol açmıştır (Gibson, 1964: 1-3). Bu sığ göllerin oluşturduğu bütünleşik su havzası, kuzeyde Zumpango ve Xaltocan Gölleri, merkezde Texcoco Gölü, güneyde ise Xochimilco ve Chalco göllerini kapsayan, birbiri ile bağlantılı ve ulaşımın mümkün olduğu sosyal ve ekonomik gelişime müsait bir coğrafyanın özelliklerine sahipti. Günümüz Meksiko'sunun tarihi merkezi ise Texcoco gölünde yer alan ve karaya dar bir bağlantısı bulunan Tenochtitlan adasıdır.

Bu büyük su havzasının tatlı ve tuzlu su bölgelerine ayrılmış olması, birçok topluluğun zaman içerisinde yüksek rakımlı bu topraklara yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Tropik ve yağışlı bir iklime sahip olan bölge yüksekliği sebebiyle büyük iklimsel değişiklikler yaşamayan neredeyse sürekli bir bahar iklimine sahip görüntüsü verir. Bu sayede, tarımsal üretimin yıl boyunca sürdürülebildiği, avcılık ve balıkçılık faaliyetlerinin yaygın olduğu bir vadi, gölleri çevreleyen çok farklı şehir devletleri kurulmuştur. Bu şehir devletlerinin birbiri ile rekabet içinde olduğu ve çoğunlukla da vadiyi bazı ittifakların tahakküm altına aldığı dönemler yaşanmıştır. Vadideki diğer şehir devletlerini tahakküm altına alan ittifaklar, hakimiyetlerindeki kent devletlerini vergiye tabii tutmuş, ürünlerine el koymuş,

aynı zamanda da gerektiğinde kendileri ile birlikte başka kent devletlerine karşı savaşmaya zorlamıştır. Vadi rekabetin yüksek olduğu bir coğrafya olmasına rağmen iklim koşullarının uygunluğu daha ağır basacaktır.

Bu uygun coğrafi ve iklimsel koşullar sayesinde vadideki su havzasının etrafında onlarca yerleşim yeri oluşmuş, avcı toplayıcı göçmen topluluklar, *chinampa* adı verilen çamur ve ağaçlardan inşa ettikleri yüzer bahçelerde yüksek verimli tarımsal faaliyetler gerçekleştirerek yerleşik topluluklar haline gelmişlerdir (Knight, 2002: 134). Vadideki artan yerleşik hayat, verimliliği arttıran yöntemlerle tarımsal üretimdeki artışa sebep olmuş, vadide yer alan topluluklar içinde Nahua topluluklarının hâkim konuma gelmesi ile farklı etnik gruplar arasında Nahuatl dili *lingua franca* haline gelmiştir. Vadiye 13. yüzyılın ortalarında Kuzeydeki efsanevi Aztlan (bu kelimedden türetilmesi ile Aztecas) adasından güneye göç eden Mexica topluluğu, havzanın iktidardaki yerli halkları tarafından farklı bölgelere sürülmüşlerdir. İlk olarak, bugün kentin güneyinde bulunan ve Meksika Ulusal Otonom Üniversitesinin (UNAM) kampüsünün de yer aldığı, 3. yüzyılda vadinin güneyindeki Xitle volkanın patlamasıyla oluşan volkanik kayalıklar kütesine sürülen Aztekler, buradaki sarp ve yılanlı arazide avcı-toplayıcı yapılarına geri dönmüşlerdi. Ancak beklenmedik bir biçimde zor koşullar Aztekleri merkezinde savaşçı tanrı Huitzilopochtli felsefesinin bulunduğu kolektif ve teokratik yönetim yapısına geri döndürmüş ve Azteklerin askeri ve ekonomik kapasitesini arttırıp havzada güçlenmesine yol açmıştı (Knight, 2002: 137). Müttefikleri ile tekrar savaşa başlayan Aztekler, tanrı Huitzilopochtli'nin yolladığı emir ile tekrar göçe başlamış ve Huitzilopochtli'nin işaret ettiği, bir kaktüs üzerindeki yılanı parçalayarak yemekte bulunan kartalı gördükleri noktada yer alan Tenochtitlan adasına yerleşmişlerdir. Aztekler adanın batısında yer alan ve sürgüne gönderilmeden önce vadideki ilk yerleşim yerleri olan Chapultepec kayalıklarına doğru uzanan ayrıcalıklı ve korunaklı bir coğrafi konum sayesinde hızlı bir biçimde gelişim göstermişlerdir (Knight, 2002: 134). Merkezinde Tenochtitlan adasının bulunduğu yerleşimin kuzeyinde daha önce bağımsız olan ama Azteklerin gelişimi ile boyunduruk altına giren Tlatelolco adacığı bulunmaktaydı. Tlatelolco karaya, su üstüne inşa edilmiş bir yol ile bağlanmış, buradaki Tepeyac tepesinde de 'bizim annemiz' anlamına gelen tanrıça Tonantzin'e (aynı zamanda tanrıça Coatlicue) adanmış bir tapınak yükselmekteydi (León-Portilla, 2010: 266). İspanyollar tarafından 17. yüzyılda aynı bölgede, bugün için Meksika'nın en önemli dini merkezi konumunda olan ve Guadalupe Meryem'ine (*Nuestra Señora de Guadalupe*) adanmış Bazilika inşa edilmişti. Ada güneyde yer alan başka bir yol ile Iztapalapa'ya batıda ise Tacuba'ya bağlanmaktaydı (León-Portilla, 2010: 266).

Meksiko'nun Tenochtitlan adacığında kurulma hikayesi, Fuentes'in romanda sıkça başvurduğu sembolizmlerin de kaynağını oluşturmaktadır. Kartal

güneşi ve Azteklerin en önemli ilahı konumundaki savaş ve güneş tanrısı olan Huitzilopchtli'yi, kaktüs ve üzerinde bulunan dikenli meyvesi insan kalbini ve kurban edilme edimini, şimdi gök tanrıları tarafından parçalanmakta olan yılan ise eski toprak tanrılarını sembolize etmekteydi (Knight, 2002: 138). Tenochtitlan, suya dayalı tarımsal yöntemlerle verimliliği artırılan tarımsal üretim sayesinde genişlemiş, Venedik'e benzetilen kanallar ve caddelerden oluşan ve yaklaşık 120 bin kişiye ulaşan bir nüfusa sahip ekonomik, politik, askeri ve dinsel faaliyetlerin yoğunlaştığı büyük bir kent halini almıştır. Kentin iki önemli noktasını ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı Tlatelolco'daki pazar yeri ile bugün Meksiko Metropolitan Katedralinin bulunduğu alanın yanındaki Templo Mayor ve bugün başkanlık sarayının bulunduğu, Kral Moctezuma'nın emperyal sarayının yer aldığı politik-dini merkez oluşturmaktaydı (León-Portilla, 2010: 267). İspanyolların kentin dini ve politik merkezini sabit bırakması, hatta pre-hispanik öncüllerinin doğrudan yıkıntıları üzerine inşa edilmesi hiç şüphesiz tahakküm altına alınan yerli toplulukları ile kurulan hiyerarşik güç ilişkisini somutlaştırmaktaydı.

Azteklerin Tenochtitlan'dan başlayan, daha sonra da Meksika vadisini tahakküm altına alan askeri ve genişlemeci politikaları, 15. yüzyılın ortasına gelindiğinde sınırları Pasifik ve Atlantik okyanuslarının kıyılarına varan ve güneyde Guatemala'ya kadar ulaşan bir emperyal güç haline gelmesine sebep olmuştu (Knight, 2002: 174). Tahakkümleri altındaki toplumlardan aldıkları vergiler, Azteklerin daha da güçlenmesine, mücevher, altın, gümüş, kakao, az bulunur tüyler ve materyaller, kâğıt gibi lüks maddelere ve belki de en önemlisi köle ve kurban etmek için insan kaynağına ulaşmalarına imkân sağlamış, 'Güneşin halkı' tanımı ile adlandırılır hale gelmişlerdir (León-Portilla, 2010: 269). Meksiko'ya ulaşan ilk İspanyollar arasında bulunan Bernal Díaz de Castillo, gördükleri yapılar, farklı dilleri konuşan insanlar, mal taşıyan kanolar, askerler ve kalabalığın şaşkınlığı içerisinde Tenochtitlan'ın Konstantinopolis, Roma ya da tüm İtalya'da bile eşi görülmemiş olduğunu belirtmektedir (Díaz del Castillo, 2009: 168).

Fuentes'in *La región más transparente*'de Meksiko kuruluş mitine ait sembolleri önemli ölçüde anlatının temel aksına oturttuğu iddia edilebilir. Fuentes, roman boyunca pre-hispanik unsurları birer dekoratif öğe olarak kullanmak yerine kurguda birbirinden ayrıksı ve kaotik gözükken karakterleri uzam ve zaman içerisinde birbirine bağlayan asli bir işlev için kullanmaktadır. Meksiko kenti de kuruluş mitinin romanda kullanış biçimini incelediğimiz şekliyle bir romanın temel birleştirici karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanın ismi de Fuentes'in geçmiş ile günümüz arasında kurmak istediği bağın en somut örneklerinden biridir. Alfonso Reyes, "*Visión de Anahuac (1519)*" adlı ünlü makalesine Prusyalı ünlü kâşif Alexander von Humboldt'un sözü ile başlar "Yolcu: Havanın en şeffaf olduğu yere ulaştın"⁹ (Reyes, 2004: 5). Reyes *Palinodia del polvo* adlı eserinde ise şu soruyu sormaktadır: "Burası havanın en şeffaf olduğu yer mi? Peki o zaman benim metafizik vadime ne yaptın? Neden sisleniyor, neden sarılaşıyor?"¹⁰ (Reyes, 2004: 130). Gerçekten de Meksiko vadisinin görünümü Humboldt'un 1804 yılında gördüğü kentten çok farklıdır. Monsivais'in (2013) işaret ettiği gibi Fuentes'e göre şehir artık sınırlarına çoktan ulaşmıştır. Fuentes'in "Agua quemada" adlı romanında da benzer bir biçimde ele alacağı gibi sürekli olarak büyüyen metropol artık modern sakinlerini tahakkümü altında ezer hale gelmiştir (Trevisan ve Zaratini, 2019: 28). Fuentes, kentin geçmişi ile bugünü arasında, pre-hispanik kökenleri ile modern mestizo¹¹ toplumsal yapısıyla kentin sakinleri ve sembolleri üzerinden bir bağ kurmakta, olay örgüsünün merkezine de bu sebeple kenti oturtmaktadır.

Roman lineer bir biçimde ilerleyen bir anlatıya sahip olmadığı gibi tarihsel olarak da belirli bir örüntüyü takip etmeyen, geçmiş ve gelecek arasındaki geçişlerin sıkça ve okuyucuyu zorlayacak bir sıklıkta gerçekleştiği bir yapıya sahiptir. Romanın, ana karakterleri gerçek/hayalet karakter Ixca Cienfuegos, eski devrimci yeni bankacı Federico Robles, hiç tanışmadığı babası devrimde öldüğü ve diğer akıllı devrimciler gibi zengin olamadığı için bugün sefil bir durumda olan Rodrigo Pola ve âşık olduğu ancak Robles'e kaybettiği Norma Larragoiti olarak tanımlanabilir. Her bir karakter belirli bir sembolizm taşır; kimlik arayışındaki Meksikalılık, devrimin ideallerinden uzaklaşma, toplumsal eşitsizlik bu karakterler ile somut hale geleceklerdir.

Roman, zenginliği ve sosyal statüyü gerçek aşka tercih eden Norma'nın kurban edilmesi ile sonlanırken, Ixca'nın ölü/yaşayan ikileminde Meksikalılık sorunsalını açık bırakır. Yolsuzlukta 'aşırıya kaçan' ve bütün mal varlığı ile onurunu kaybeden Federico Robles'in şahsında devrime ihanet edenler mahkûm edilirken, bir devrim şehidinin oğlu olan Rodrigo yeni post-devrim seçkinliklerinin arasına katılarak bir anlamda bozuk düzenin devamını sağlar. Tüm bu anlatının

⁹ "Viajero: has llegado a la región más transparente del aire." Alfonso Reyes, (2004) *Visión de Anahuac y otros ensayos*, Edición conmemorativa 70 Aniversario, Fondo de Cultura Económica.

¹⁰ "¿Es ésta la región más transparente del aire? ¿Qué habéis hecho, entonces, de mi alto valle metafísico? ¿Por qué se empaña, por qué se amarillece?"

¹¹ Mestizolar İspanyol sömürgecilerin yerlilerle evlenmelerinden doğan çocuklara verilen isimdir. İspanyol olarak tanımlanamayan ve toplumun daha alt kademesinde yer alan mestizolar zamanla yerli ve İspanyol kökenli nüfusu aşarak yeni toplumun en kalabalık unsuru haline gelmişlerdir.

arka planında ise orta sınıf haline gelemeyen ve yoksulluk ile boğuşmaya devam eden Meksikalı kitleler yer alacaktır.

3. ROMAN KARAKTERLERİNDEN BİRİ OLARAK MEKSİKO

Cebrian (2008) genel kanının aksine *Pedro Páramo* ile Juan Rulfo'nun yeni bir dönem açmak yerine tematik olarak Meksika edebiyatının bir dönemini kapattığını iddia eder. Bu görüşe göre, Fuentes, John Dos Passos'un "Manhattan Transfer", James Joyce'un *Ulyses* ve William Faulkner'dan etkilenecek kentin ve kozmopolit hayatın romanını yazarak kırdan kopuşu temsil etmektedir (Cebrian, 2008: 597, Guzmán Díaz, 2013: 143). Fuentes, *Cachorros de la Revolución* olarak adlandırılan iktidar sahiplerinin yolsuzlukları, burjuvazinin şatafatı, *alemanismonun* yağmacı anlayışı, toplumsal eşitsizliği azaltmayan hatta sınıfsal uçurumu arttıran ekonomik büyüme, medyanın yalan haber üretmesi gibi konuları 'analiz etmeyen' ama 'ifşa eden' bir akımın en önemli temsilcilerinden biridir ve *La región más transparente* de bu akımın en önemli öncü eserlerindendir (Martínez Carrizales, 2005: 124).

Hiç şüphesiz, dönem itibarıyla Latin Amerika için de anlamlı olan kırdan kente göç olgusu ve kentsel nüfusun hızlı bir biçimde artışa geçmesi Fuentes'in bu ilk romanındaki tematik kopuşunun çerçevesini oluşturmaktadır. Fuentes, geçmiş ile günümüz arasındaki bağı, şimdiki zamanın geçmişin bir parçası olduğu, geçmişin de şimdiki zamana döndüğü düşüncesiyle kurmaktadır (Ramírez, 2008: 565). Romanda bu bağı kurmasında kullandığı en temel öge de Meksiko kentinin kendisidir, çünkü Fuentes Meksiko'ya kuruluş miti ile diğer hiçbir metropolün sahip olmadığı bir özellik atfetmektedir (Ramírez, 2008: 572).

Bu bağlamda, Meksiko kenti *La región*'da olay örgüsünün arka planını oluşturan bir sahne olmaktan öte, olay örgüsünü birleştiren, anlatının en temel unsurlarından biri ve aynı zamanda hikâyenin bir kahramanı haline gelmektedir. Fuentes sokakları, caddeleri, bulvarları, mahalleleri, parkları, meydanları, kiliseleri, okulları, anıtları, eskiyi ve moderniyi temsil eden sembolik binaları kullanarak geçmişini günümüze ve geleceğe bağlayan, sosyal eşitsizliği, kaos ve kirliliği, yaşam ve ölümü kentin somut varlığı üzerinden aktarmaktadır. Alameda Central'e neredeyse kuşbakışı bakan ofisindeki Federico Robles bir kartal gibi kenti ve insandan ve topraktan oluşan avlarını takip edebilmektedir (Guzmán Díaz, 2013: 164).

Romanda adı geçen yerler ve kahramanların olay örgüsünde kullandığı rotalar Meksiko'nun tarihi merkezi ve Paseo de la Reforma olarak tespit edilebilir. Fuentes, detaylı tasvirlerle girmeden birçok cadde ve bulvarı, kilise, okul ya da tarihi yapıları, park, meydan, mahalle ve anıtları geçmiş ve günümüzü birbirine

bağlayıcı bir araç olarak kullanır. Kent, Porfiriato döneminde Paseo de la Reforma aksı üzerinde tarihi merkezden kentin batısına, Chapultepec Ormanı'na doğru genişlemiştir. Ancak kent aralıksız olarak büyümeye devam etmektedir. Tarihi merkez güneye doğru yoksul ve işçilerin yaşadıkları ancak bugün kent merkezinde kalan Doctores ve Obrera mahalleleri ile kuzeye doğru da Tlatelolco, Guerrero ve San Rafael aksında genişlemektedir. Paralel bir biçimde varsıllaşan kesimler Roma, Las Lomas ve Condesa gibi mahallelerde art deco tarzında yaptırdıkları binalara taşınmaktadırlar. Fuentes, sosyal sınıflara göre ayırdığı kahramanların olay örgüsündeki yerlerini ve temasta bulundukları yapılar ya da kullandıkları caddeleri yine sosyal sınıflara göre farklı coğrafi bölgelere kümelemiştir.

Bu kümelenmenin yoğunlukla kentin 1950'lerde halen merkezi konumunda bulunan tarihi kent merkezinden 1900'lerin başından itibaren Reforma bulvarı üzerinden batıya doğru genişleyen, Roma ve Condesa mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Tarihsel kent merkezi ve onu çevreleyen alt sınıfların yoğunlukla yaşadıkları mahalleler, Porfirio döneminde seçkinlerin yerleşmeye başladıkları kentin yeni ve zengin mahalleleri ile kontrast oluşturmaktadır. Bununla birlikte ilerleme ve modernizasyon kavramlarını yansıtan biçimde orta sınıfları kendine çekmekte olan devasa betonarme siteler ve konut blokları ara bir form teşkil eder biçimde romanda yer almaktadır.

Bununla birlikte kentin ekonomik ve politik merkezi halen Alameda Central ve tarihi merkez olmaya devam etmektedir. Orta üst ve üst sınıflar Narvarte ve Roma Sur'a göç etme hayali ile yaşarken, zenginler kuzeyde Lomas'a güneyde ise Pedregal'deki Amerikan tarzı müstakil evlere ya da Condesa ve Roma'daki modern apartman dairelerine taşınmaktadırlar. Fuentes'in romanda Paseo de la Reforma'yı kentin varsıl ve yoksul kesimleri arasında bir bağlantı olarak kullandığı söylenebilir. Porfiriato seçkinlerinin yaşadığı, neoklasik tarzda Avrupa'nın önemli kentlerinin ardından isimlendirilen caddelerinde bulunan malikanelerin yoğun olduğu Juárez Mahallesi ise hâlâ bazı eski seçkinleri barındırıyor olsa bile, yoksullaşan bu seçkinler ya evlerini satmakta ya da şehrin yeni sakinlerine kiralayarak özgün yapılarını değiştirmektedirler.

Bu bağlamda, Meksiko'nun romanda üç ana işlevinin bulunduğu söylenebilir: (1) sosyal ve sınıfsal eşitsizliklerin coğrafi olarak somutlaştırılması, (2) yaratılış ve kuruluş mitinin taşıyıcısı olarak geçmişi günümüze ve geleceğe bağlaması, (3) romandaki kurban olma edimi ve ölüm unsurlarının merkezinde yer alması.

Nonoalco Köprüsü romanın önemli sembolik mekanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Meksiko'nun ilk motorlu araç köprüsü olan Nonoalco Köprüsü 1940 yılında açıldığında, Başkan Manuel Ávila Camacho'nun yemin

törenine katılacak ABD Başkan yardımcısı ve heyeti, Meksika'nın ekonomik gelişimi ve modernizasyonunu temsil eden bu köprü üzerinden şehre girmiştir (Cruz, 2021). Modern Meksika'yı temsil eden köprü aynı zamanda şehrin kuzeye doğru geliştiği ve çoğunluğunu seks işçisi kadınların yaşadığı derme çatma yapıların ortaya çıktığı mahalle ile çok somut bir tezat yaratmaktadır (León Govea, 2019: 237). Bir başka deyişle resmi anlatılan Meksika ile gerçekteki Meksika arasındaki fark kent ölçeğinde ortaya çıkmaktadır. Bu tezat o kadar bariz bir haldedir ki 1940'ların sonunda Meksika sinemasında da Nonoalco-Tlatelolco köprüsü sosyal eşitsizliğin ve yoksulluğun imgelerinden biri haline gelmiştir Luis Buñuel'in 1950 yapımı ünlü eseri *Los Olvidados*'ta köprü ve çevresi yoğun olarak kullanılmıştır. Miguel Morayta Martínez'in 1950 yapımı filmi *Vagabunda*, Nonoalco köprüsünü tanrının eşit yarattığı insanları sınıflara ayıran bir duvar olarak tanımlayarak açılırken¹², flim kabare dansçısı Leticia'nın köprü'nün altından kadrja giren bir trenin saçtığı kara dumanlara doğru köprü üzerinden yürüyerek ilerlediğini gösteren bir sahne ile kapanarak *La región*'un sonunda Gladys García'nın şehrin sigara dumanını içine çekmesi ile şaşırtıcı bir ölçüde diyalog içinde gibidir (Martínez Assad, 2004: 32): "...ve Nonoalco köprüsü üzerinde Gladys García duraklar, tozun içinde hızlıdır ve gecenin en son sigarasını yakar ve kibriti lamine çatıların üstüne bırakır, aydınlanan kenti içine çeker, trenlerin dumanları, vücudun uyuşukluğu, leş gibi kokan benzin ve alkol..."¹³ (Fuentes, 2008: 539).

Nonoalco Köprüsünde çok somut bir biçimde kendisini gösteren kentsel ayrışma romanın tüm anlatısında etkin olan bir unsurdur. ABD'deki mevsimlik işinden evine, Meksiko'ya geri dönen Gabriel büyüdüğü topraklardaki bu eşitsizliği artık yadsır hale gelmiş gibidir: "sınırları çöpler ile çevrili dümdüz sokaklar, sıvaları dökülmüş bodur evler. Tránsito ve Obrera mahallesindeki kantinalar ve cenaze evlerinin tabelalarını okuyarak eğleniyordu: bu ön cepheleri

¹² Filmin açılış sahnesinde dış ses, köprü'nün farklı sınıfları coğrafi olarak ayıran bir modern kent yapısı olduğunu şu şekilde ifade eder; "*Las vías del ferrocarril separan las barreras del resto de la ciudad cumpliendo la misión que el destino, al parecer, les ha confiado: delimitar la zona, separar a las clases, servir de muralla para separar las almas. Por sobre la barriada se extiende el puente de Nonoalco, extraña estructura llena de símbolos y de promesas que, como un arcoíris de esperanza y de libertad, domina todo. Por la parte superior corren los automóviles insultantemente brillantes, silenciosos. Por debajo, cruzan los desheredados que ni siquiera se cuidan de la lluvia de polvo que les envían los de arriba...*". *Vagabunda: el calvario de Nonoalco*, <https://moreliafilmfest.com/vagabunda-el-calvario-de-nonoalco> (07.08.2023).

¹³ "... y sobre el puente de Nonoalco se detiene Gladys García, veloz también dentro del polvo, y enciende el último cigarrillo de la noche y deja caer el cerillo sobre los techos de lámina y respira la madrugada de la ciudad, el vapor de trenes, la somnolencia de la carne, los tufos de gasolina y alcohol..."

beyaza boyalı cenaze evlerinin önünde her zaman çocuklar için ufak tabutlar bulunur, beyaz çamdan, dışarıda sergilenirler.”¹⁴ (Fuentes, 2008: 56).

Meksika Devrimi sonrasındaki politik ve sosyoekonomik düzenden faydalanarak zenginleşen yeni burjuvazi sınıfı ile devrimi insan gücüyle mümkün kılan ancak zaferden payını alamayan yoksul halk arasındaki fark kentin hiyerarşik bir biçimde sınırları çizilmiş coğrafyasında ifadesini bulmaktadır. Ofisinden bu iki dünyalı kente bir kartal edası ile bakan ve devrime rağmen sosyal ve sınıfsal eşitsizliğin son bulmayarak derinleşmesini normal karşılayarak savunmaya çalışan Federico Robles iktidar toplum ilişkilerini kent üzerinden göz önüne sermektedir: “Roblesin gözleri önünde, Mina’nın, Kuzey Kanalı’nın ve Arjantin’in karanlık tünelinden, açık bir ağızla hava ve ışık arar bir halde, şans biletlerini ve belsoğukluğu ilanlarını yutarak, Reforma’nın düz hattını bulana kadar, Roma ve Cuauhtémoc’un tıka basa kötülüklerini görmezden gelerek, kırılğan suratları ve gevşek temelleriyle Meksiko farklı oyun kağıtları gibi açılyordu –Santa Domingo’da sinek papazı, Polanco’da kupa üçlü.”¹⁵ (Fuentes, 2008: 69). Robles, yüksekteki ofisinden çirkin çatıların, su depolarının, ufak tefek saksıların oluşturduğu kent manzarasına bakarak ‘yenilgiye’ alışmış bu toplum içinde yaşamının zor olduğunu düşünmektedir. Porfiriato dönemi seçkinleri için ise Paris veya New York yerine, Meksiko’da yaşamak mazoşizmdir (Fuentes, 2008: 183).

Benzer bir kuşbakışı ilişki romanın önemli karakterlerinden biri olan ve Meksikalı entellektüelleri Manuel Zamacona’nın çalışma odasının penceresinden dışarı baktığında da görülebilir. Bir aydın olarak, Gudalquivir caddesindeki apartmanında Meksika ve Meksikalılık üzerine derin felsefi düşüncelere dalmışken dışarıdan gelen gürültü ile dikkati dağılır: “İtici surat hatlarına –dar alın, kılımsı saçlar, basık burun ve büyük dudaklar- sahip sucunun bir su damacasını taşıma çabasını görmek için burnunu camdan dışarı çıkardı, nasıl da sucunun elinden damacana kaçıp kaldırımda paramparça olmaktaydı”¹⁶ (Fuentes, 2008: 77). Kenti var edenler ile kent sayesinde var olanların her ne kadar aynı toplumsal

¹⁴ “...calles rectas, amojonadas de basura, casas bajas, descascaradas. Se divertía leyendo los letreros, de las cantinas, de la pila de funerarias que hay por Tránsito y la Colonia Obrera: sus fachadas pintadas de blanco, y siempre los féretros enanos, para los niños, de pino blanco, en exhibición afuera...”

¹⁵ “México iba abriéndose como naipes de distintas barajas —el rey de bastos en Santo Domingo, el tres colorado en Polanco— del túnel oscuro de Mina, Canal del Norte y Argentina, con la boca abierta, en busca de aire y luz, tragando billetes de lotería y volantes de gonorrea, hasta encontrar la línea recta de conducta en la Reforma, indiferente a los vicios menores, apretujados, de Roma y Cuauhtémoc, con sus caras quebradizas, sus cimientos flácidos.”

¹⁶ “Asomó la nariz por la ventana para ver el esfuerzo con que un cargador de facciones repelentes —frente escasa, pelo cerdoso, nariz aplastada y anchos labios— cargaba un garrafón de agua, cómo se le escapaba el garrafón y se hacía añicos en la acera.”

mekanları paylaşıyor gibi görünseler de farklı sınıfsal konumlanmalarını Fuentes apartman/gökdelen ile sokak arasındaki dikey ilişkiyi kullanarak sunmaktadır.

Rodrigo'nun yoksul San Rafael ve Guerrero mahallelerinden Reforma Bulvarına doğru yürüyüşü ve iki farklı dünyanın kesiştiği noktadaki düşünceleri sınıflara göre bölünmüş kent olgusunu açıkça ortaya koymaktadır:

“Ve o merkezde takılı halde, her iki dünyadan reddedilmiş olmaktan gelen, orta alanın bilincine sahip tek insan. Yarım bir daire çizdi, gerekli ve içine girilmez bu karanlık içindeki yaşadığı Meksiko, Juarez ve Reforma'nın yüksek ışıklarına bakmaya çalıştı. O, iki alan arasında, maddesel olarak fark edilmeyen ama ruhen yüksek, demirden tellerle ayrılmış sınırların kenti. Bu ayrımları kent mi inşa etmekteydi, yoksa onun insanların eseri miydi?”¹⁷ (Fuentes, 2008: 288).

Annesi seçkin bir aileden gelen ancak babasının idealleri uğruna bugün yoksulluk içinde yaşayan Rodrigo, sınıflar arasındaki ayrımın kente yansımaları doğrudan görmekteyse de bu ayrımın sebepleri konusunda hala bir fikir sahibi değildir.

Meksiko genişlerken ve yeni kentin yeni sakinleri kalpleri bulutlayacak bir dalga gibi gelmeye devam ederken orta sınıf yaşam ve tüketim alışkanlıkları da yaygınlaşmaktadır. Orta sınıf olmanın en temel özelliklerinden biri de orta sınıf mahallelerde yaşamaktır. ‘*México en una laguna*’ alt bölümünün başında italik olarak verilen ve hikâyeden kopuk bir diyalog biçiminde sunulan, Miguel Schultz caddesinde basit mobilyalarla döşeli bir evde hırslı Luis ve eşi Josefina'nın bu orta sınıflaşma arzuları görülebilir. Çift, yoksulların yaşadığı San Rafael'den, Condesa ve Roma boyunca uzanan Nuevo León Caddesi taraflarına taşınmak, çocuklarını fakir insanların okuduğu okuldan almak, bir araba sahibi olmak, bir Amerikan dergisinden kestiği fotoğraftaki kahvaltı masasına sahip olmak gibi hayaller kurmaktadır ve tüm bu hayaller ve gelecek oturulan mahallenin değiştirilmesine takılıp kalmaktadır (Fuentes, 2008: 268).

Fuentes, kenti aynı zamanda geçmiş ile günümüzü ve geleceği birbirine bağlayan bir unsur olarak kullanmaktadır. Bunu yaparken de pre-hispanik geçmişten gelen evrenin ve insanlığın yaratılış miti olan ‘Quinto Sol’ ile Meksiko kentinin kuruluş mitlerine yaslanılmaktadır. Romanda her yerde ve her zamanda olma özelliği ile Ixca Cienfuegos hem kenti (dünyevi olanı) hem de pre-hispanik

¹⁷ “Y él anclado en el centro, el único hombre con conciencia de la zona intermedia, del estar entre dos mundos que lo rechazaban. Dio media vuelta y trató de mirar, entre la oscuridad esencial e impenetrable de este México en el que vivía, las luces más altas de Juárez y la Reforma. Él entre las dos zonas, en la ciudad de fronteras imperceptibles en la materia, pero altas, alambreadas, férreas en el espíritu. ¿Creaba la ciudad esos abismos, o eran obra de sus hombres?”

tanrıları (ilahi) olanı temsil etmektedir (Guzmán Díaz, 2013: 146). Bu sebeple Octavio Paz'ın belirttiği gibi Ixca Cienfuegos, kentin sessiz bilinci, yaşayan ama gömülmüş bulunan Kolomb öncesi geçmiştir (Montero, 1976: 62). Teódula Moctezuma ile birlikte romandaki pre-hispanik geçmiş ile günümüz arasındaki bağı kuran en önemli iki karakter konumundadırlar. Ixca italik olarak sunulan sesi ve yaptıkları karakterleri ve olay örgüsünü mite dahil ederek geçmiş ve geleceği aynı zaman ve uzamda birleştirmektedir (Margarito Gaspar, 2015: 6).

Ixca'nın Norma'nın teknesindeki 'ölümü' sonrasında Teódula'nın evindeki diyalogu, kentin ve geçmişin iki muhafızının arasında geçmişe yönelik duyulan şüphelerin çözümlendiği bir konuşmaya dönüşür. Ixca bu dünyanın artık başka bir dünya olduğunu söyleyerek ilk defa bir güçsüzlük belirtisi gösterirken, Teódula toprağın gücüne işaret eder: "Onlar ölümler ve bizler beslenmek için yeniden diriliriz: kent bizim için öder. Turkuazların gemisi, taştan kalp, yılanların rüzgârı, daha fazla hülya görme"¹⁸ (Fuentes, 2008: 391). Güneş, kartal, yılan, taş, kaktüs gibi pre-hispanik öğelerin kullanılması da Teódula'nın mitik karakterini güçlendirmektedir.

Hiç şüphesiz, Meksiko sadece pre-hispanik geçmiş ile günümüzü birbirine bağlayan bir düzlemde kullanılmaz. Kolonyal dönem ve sonrası da kentin adı geçen cadde, kilise ve tarihi binalarında kendini gösterir. Rosenda'nın ölümünden sonra Ixca ve Teódula Metropolitan Katedralinde buluşurlar (Fuentes, 2008: 282). 'L'Águila Siendo Animal' başlıklı alt bölümden önce yine italik olarak sunulan Ixca'nın iç sesi ile okuyucu, Federico Robles'in Juárez Caddesini bir kartal edasıyla gören ofisinden caddeye bakar ve beyaz, mestizo, yerli halk kütlesi ile karşılaşır. Ixca birden aynı caddenin bir ağustos ayında Venustiano Carranza'nın Anayasacı ordusunun Reforma Bulvarından girdiği ana döner. Bir başka ağustos ayında ise Pancho Villa mısırdan büyük bir gülümseme aynı caddeyi kullanmaktadır. Villa'dan Francisco Madero'ya, Benito Juárez'in at arabasına, imparator Maximiliano'nun eşi Carlota ile bir haziran günü şehre girişine, bir başka mayıs ayındaki bağımsızlık kutlamalarına mekân sabit kalmak üzere zaman üzerinde geçmişe doğru bir yolculuk yapılır. Juárez Caddesi zaman içindeki yolculuğun aracı olan mekân işlevini 1521 yılının Ağustos ayında son Aztek Kralı Cuauhtémoc'un Hernan Cortes'e (yerlilerin señor Malinche olarak adlandırdıkları) teslim olmak üzere kano ile Amaxac'a ulaştığı ana kadar sürdürür. Cortes, Amaxac'ta yine dikey bir ilişki kuracak bir biçimde bir evin çatısında Cuauhtémoc'un kanosunun yaklaşmasını izlemektedir: "Ve o zamandan sonra artık ikidirler – diye düşündü Ixca Cienfuegos- kökten gelen ve kaderden gelen, ikisi de aynı yola ekilmişlerdi, sudan ya da çimentodan. Yei

¹⁸ "...Ellos morirán y nosotros resucitaremos al alimentar. Hemos pagado nuestro tributo de sueños; la ciudad lo pagará por nosotros. Arca de turquesas, corazón de piedra, viento de serpientes, no sueños más."

Calli'den 1951'e. Her zaman iki, geride kalan kartal, gecenin güneşi.”¹⁹ (Fuentes, 2008: 304).

Son olarak Fuentes Meksiko'ya diğer büyük kentlerden ayıran özgün bir nitelik atfetmektedir. Yaradılış ve kuruluş mitlerinin temelini oluşturduğu bu özgünlük devamlı olarak kurban isteyen ve 'boş yere ölümün' günlük hayatın bir parçası olduğu kent olgusu ile zamanları aşarak nesilden nesile aktarılmıştır. Taksici Juan Morales, bracero Gabriel, Manuel Zamacona tamamıyla absürd sayılabilecek sebeplerle anlamsız bir biçimde ölmektedirler. Gervasio Pola ve üç arkadaşı, Feliciano Sánchez haksız yere idealleri uğruna öldürülmüşlerdir. Jorgito ise yoksul mahallelerde yaşayan on binlerce akranı gibi sosyal adaletsizliğin sonucu hayatı yaşayamadan ölmüştür. Ölüm ve kurban edilme Meksiko-Tenochtitlan'ın kuruluşundan beri en önemli özelliği olmuştur; Aztek prensi Copil kurban edilip kalbi Huitzilopotchli'ye adanmak için göle atıldığı yerden çıkan kaktüs, Azteklerin kenti kurdukları yeri, yani Meksiko'yu işaret etmiştir.

Meksiko sadece Meksikalıların değil, aynı zamanda insanlığın da annesi konumundadır. Bu sebeple de Ixca'ya göre Meksikalıların kurtuluşu sağlanmadan insanlığın kurtuluşu sağlanamayacaktır: “Dünyanın kurtuluşu bu anonim halka, gezegenin göbek deliği, merkezi olan bu halka bağlıdır. Meksika halkı, gerçek küreye dışları saplanmış olarak yaşayan dünyanın tek çağdaş halkı” (Fuentes, 2008: 430). Bu açıdan, eskiye dönme, işgalin izlerini silme, Ixca ve Teódula'ya göre kurtuluşun tek yolu gibi görünmektedir.

Rodrigo Pola'nın annesinin cenazesi Mixcoac'tan San Pedro de los Pinos'a taşınırken Ixca cenaze ile kent arasında bir ilişki kurar;

“Ixca'nın yanında akıp gittiğini gördüğü kent; bodur, gri, karışmaktan geri durmayan bir yağmurla boyanmıştı. Yağmur, faydalı ve anlık, yıkandığı toprakta, çamur ve lağımlardan geri atılma arasında takılı kalmaktaydı. Kent, Rosenda'nın hafızasında, kurşuna dizilmelerle, talep edilen aşk ve bireysel ilgisizlik ve boşa giden kurban olmalar ile şişmiş, devasa bir plasentaya dönüşmüştü. Dört milyon barut lekesi ile taçlanmış bir duvarın boylu boyunca yan yana dizilmekteydi, elleri birbirlerine değmeksizin taş katı biçimde dizilmişti. Dört milyon, çeneleri kapalı, her günün ışığı ile her gecenin karanlığı ile, çözümü olmaksızın, acılı bir aciliyet ile tekrar tekrar dünyaya gelmekteydi: ne gün başka günleri esir eder, ne de gece başka geceleri. Her biri bu insan florasına sıkı bir zaman çizelgesine uymak ve iz bırakmadan, tekrar dirilme ihtimali olmadan

¹⁹ “Y desde entonces son dos —piensa Ixca Cienfuegos—, el del origen y el del destino, los dos plantados sobre la misma avenida, fuese de agua o de cemento. Del Yei Calli al 1951. Siempre dos, el águila reptante, el sol nocturno.”

kaybolmak için doğar. İşte bu ceset, işte bu da kent.”²⁰ (Fuentes, 2008: 272-273).

Meksiko kenti ‘Meksikalı bir anne’ olan Rosenda’yı bir anne olarak bağrına basmaktadır. Teódula ‘mitik bir anne’ olarak aynı zamanda eski dine ait bir rahiptir. İlk olarak Ixca’nın yanında eşinin ve çocuklarının kemiklerini farklı idoller ile birlikte çıkartarak boyar, dua eder ve uzun bir uykuya dalar. Burada Ixca’ya adağım hazır mı diye soracaktır (Fuentes, 2008: 240). Bu adağın kim olduğu Robleslerin evinde çıkan yangın ile ortaya çıkacak, Norma Larragoiti’nin kurban olarak ölümüyle adak ve kurban gerçekleşecektir (Margarito Gaspar, 2015: 8). Rosa Morales ölen çocuğu için ağlayarak dua ederken, Robleslerin evinden dönen Teódula, Ixca’ya artık görevinin tamamlandığını bildirir: “Kurban tamamlanmıştır- diye dul kadın Ixca’nın kulağına tıslar, havadan oluşan tül ile tozdan oluşan duvarla iç içe geçmiş vücuda kadar ulaşmıştır.- Artık ne idiysek ona dönebiliriz oğul.”²¹ (Fuentes, 2008: 467). Teódula, Ixca’ya artık burada kendileri ile yaşayacağını söyler, diğer hayat bitmiştir, artık sadece bir hayat kalmıştır. Ixca, yarı insan yarı tanrı karakterine ait yaşamı Norma’nın kurban verilmesi ve Federico Robles’in iflas etmesiyle sona erdirmiş gözükmektedir.

Rordigo Pola ile son karşılaşmasından sonra arabadan inen Ixca Cienfuegos taştan kartal ve gök yılanı gözleri ile kent ve kentin yapıları ile birleşerek kaybolur: “...geniş ve anonim kent, Copilco’dan Indios Verdes’e kolları birbirine kavuşmuş, Peñón de los Baños’tan Cuatro Caminos’a açık bacaklarıyla, Zócalo’da göbek deliği ters dönmüş ve kavrulmuş biçimde...”²² (Fuentes, 2008: 520). Ixca Cienfuegos, aynı anda hem insan hem kent, hem tekil hem de bütün (*todo*), hem geçmiş hem de günümüz olarak son defa karşımıza çıkar. Birbirinden sınıfsal ve coğrafi olarak ayrı görünen bireyler aslında bu bütünü oluştururken geçmişin sembolik ve mitik ağırlığı günümüzde hissedilmekte ama bu ağırlık modern dünyada her gün daha az önem taşımaktadır (Iglesias, 2008: 548).

²⁰ “La ciudad que Ixca veía correr a su lado, chata, gris, teñida de una lluvia que no se resignaba a confundirse, bienhechora y momentánea, en la tierra que bañaba, sino que permanecía, intermedia, en el lodo y el regurgitar de alcantarillas, se transformaba, por el recuerdo de Rosenda, en una vasta placenta hinchada de fusilamientos y amor exigido e indiferencia personal y sacrificios gratuitos. Cuatro millones se alineaban, sin tocarse las manos, cada uno rígido al lado de los otros, a lo largo de un muro coronado de pólvora. Cuatro millones parían, con una mueca cerrada, la luz de cada día, la oscuridad de cada noche, sin solución, en un parto repetido con el ejercicio doloroso de la premura: el día jamás se encadenaba a los días, ni la noche a las noches. Cada uno nacía de esa flora humana para cumplir un horario estricto y desaparecer, sin memoria, sin posibilidad de resurrección. Éste era el cadáver, y ésta la ciudad.”

²¹ “—Ya se cumplió el sacrificio —silbó la viuda al oído de Ixca cuando, en su velo de aire, llegó hasta el cuerpo embarrado a la pared de polvo. —Ya podemos volver a ser los que somos, hijo.”

²² “...la ciudad vasta y anónima, con los brazos cruzados de Copilco a los Indios Verdes, con las piernas abiertas del Peñón de los Baños a Cuatro Caminos, con el ombligo retorcido y dorado del Zócalo...”

4. SONUÇ

Carlos Fuentes'in ilk romanı olma özelliği taşıyan *La región*, Meksika edebiyatında kırdan kente doğru bir kırılmanın başlangıcı olarak gösterilebilir. Meksika Devrimi önemli bir işçi ve köylü mücadelesine dayanmaktaydı. Devrimin liberal demokrasi ve sosyal eşitlik gibi idealleri savunan burjuva unsurları köylü ve işçi taleplerini kontrol altına alarak ehlileştirdikten sonra, bu siyasal hakların kullanılabilecek sınırlarını kurumsallaştırmıştır. Böylece Meksika tek bir kişinin sürekli olarak başkan seçilmesine dayanan bir sistem ile 71 yıl boyunca tüm başkanlar ve eyalet valileri aynı partiden seçilen bir 'istikrar' adası haline gelmiştir.

Siyasal sistem, devrim ideallerinden uzaklaştıkça, ilk başta devrimin öznelerinden biri olan küçük burjuvazi de devrim sembolizminden ve siyasal sistemden yabancılaşmıştır. Hızlı kentleşme ile birlikte sosyal eşitsizlikler artık kırsal ölçek kadar kentsel ölçekte de gözle görülür bir hal almıştır. Bu açıdan Fuentes'in bu romanı, bu toplumsal dönüşümü doğru zamanda saptaması açısından önemlidir. Kendisi de ayrıcalıklı bir küçük burjuva ailesine mensup olması ile doğrudan kendi sınıfının hayal kırıklığını kırım alegorisini yapmadan kendi somut gerçeklikleri içinden dillendirmiştir. Fuentes, siyasal iktidar modernleşen ve gelişen bir Meksika ulusu hikayesi yazmaya çalışırken başkent Meksiko'yu merkeze koyarak bunun tam tersi bir resim çizmiştir. Bu bağlamda, günümüzde de devam eden Meksikalılık sorunsalını çarpıcı bir biçimde ortaya koyan bir roman olarak nitelendirilmelidir.

Bu çalışma, Fuentes'in bu romanını Meksika Devrimi'nin ideallerinden kopma meselesini kırsal bir çerçeveden değerlendirmek yerine kentsel ve kentli bir bakış açısı sunarak ele alması bağlamında anlamaya çalışmaktadır. Fuentes, içinde bulunduğu kentli ve görelî seçkin statünün bir sonucu olarak Meksika Devrimi sorunsalını Meksiko'nun ana aktörlerden biri halinde sunulan anlatı ile çözümlemiştir. Kent eşitsiz gelişimin en somut örneği olarak ortadadır ve hızlı bir biçimde bu eşitsizlikleri arttıran bir biçimde dönüşmektedir. Eski rejimi yıkmak iddiasında bulunan yeni rejim, bu eşitsizlikleri farklı bir modernleşme hikayesi ile yeniden üretmektedir. Fuentes, değişmeyen düzen olgusunu Meksiko'nun kuruluş mitine atıfla tarih ötesi bir olgu biçiminde sunarken, aslında içinde bulunduğu sınıfın toplumsal tahayyüllerinin karşılaştığı hayal kırıklığını yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

Alexander, Ryan M. (2016), *Sons of the Mexican Revolution: Miguel Alemán and his generation* (NM: University of New Mexico Press).

Barradas, José Luis Carillo (2004), “Ciudad de México: Una megalópolis emergente. El capital vs. la capital”, Red de Cuadernos de Investigación Urbanística, 38: 1-88.

Arredondo López, Adelina ve Roberto González Villarreal (2014), “De la secularización a la laicidad educativa en México”, Historia de la educación-anuario, 15 (2): 140-167.

Basurto Jorge (2004), Del avilacamachismo al alemanismo (1940-1952) (México, D.F.: Siglo XXI editores).

Bazant, Jan (1960), “Tres Revoluciones Mexicanas”, Historia Mexicana: En la Cincuentenario de la Revolución, 10 (2): 220-242.

Blancarte, Roberto (2004), “Definir la laicidad, desde una perspectiva Mexicana”, RIFP, 24, 15-27.

Calderón, José María (1972), Génesis del Presidencialismo en México (México: D.F.: El Caballito).

Carrillo, Ana María (2005), “Salud pública y poder en México durante el Cardenismo, 1934-1940”, DYNAMIS: Acta Hispanica ad Medicinæ Scientiarumque Historiam Illustrandam: 145-178.

Castillo Ramírez, Guillermo (2015), “El programa integracionista durante el cardenismo. La diversidad cultural según Gamio”, Signos históricos, 17 (34): 78-111.

Cebrián, Juan Luis (2008), “La Redención de la Literatura, La Región Más Transparente”, Edición Conmemorativa, RAE: 595-602.

De Garay, Garciela (1994), “La historia oral en la arquitectura urbana (1940-1990)”, Secuencia, 28: 99-114.

Diario Oficial (13 Diciembre 1934), https://dof.gob.mx/nota_to_imagen_fs.php?cod_diario=194958&pagina=1&seccion=0 (23.04.2025)

Díaz del Castillo, Bernal (2009), Historia verdadera de la conquista de la Nueva España (S.L: Linkgua ediciones).

Eagleton, Terry (2006), Marxism and literary criticism (London: Routledge).

Foster, David William (1973), “La Región más Transparente and the Limits of Prophetic Art”, Hispania: 35-42.

Fuentes, Carlos (2008), “La Región Más Transparente”, Edición Conmemorativa, Real Academia Española.

Gibson, Charles (1964), *The Aztecs Under Spanish Rule; A history of the Indians of the Valley of Mexico 1519-1810* (Stanford University Press).

Gilly, Adolfo (1981), *La Revolución Interrumpida* (México D.F.: Ediciones ‘El Caballito’).

Guzmán Díaz, José Manuel (2013), “El espacio de la ciudad de México en La región más transparente (1958)”, de Carlos Fuentes. *Cultura y representaciones sociales*, 7 (14): 142-185.

Guzmán, Cuahtémoc López (2016), “México: De la dictadura perfecta a la democracia imperfecta”, *Revista DOXA Digital*, 6 (11): 150-179.

González Salinas, Omar Fabian (2016), “El discurso patriótico y el aparato propagandístico que sustentaron a la expropiación petrolera durante el cardenismo”, *Estudios de historia moderna y contemporánea de México*, 52: 88-107.

Herzog, Jesús Silva (1994), *Trayectoria ideológico de la Revolución Mexicana, y otros ensayos*, El Colegio Nacional.

Iglesias, Carmen (2008), “Historia y Novela”, *La Región Más Transparente*, de Carlos Fuentes, *La Región Más Transparente*, Edición Conmemorativa, Real Academia Española: 543-562.

Knight, Alan (1991), “The rise and fall of Cardenismo, c. 1930-1946”, Bethell, Leslie (Der.), *Mexico since Independence* (Cambridge: Cambridge University Press).

Knight, Alan (2002), *Mexico: From the Beginning to the Spanish Conquest* (Cambridge: Cambridge University Press).

León Govea, Miguel Ángel (2019), “Reseña, Diálogos interdisciplinarios desde las Ciencias Sociales”, *Estudios sobre las Culturas Contemporáneas*, XXV (49): 235-238.

León-Portilla, Miguel (2010), *Visión de los Vencidos: Relaciones Indígenas de la Conquista* (Universidad Nacional Autónoma de México).

Loaeza, Soledad (2010), “La política de acomodo de México a la superpotencia. Dos episodios de cambio de régimen: 1944-1948 y 1989-1994”, *Foro Internacional*: 627-660.

- Loaeza, Soledad (2013), "La reforma política de Manuel Ávila Camacho", *Historia Mexicana*: 251-358.
- Margarito Gaspar Margarito (2015), "La ciudad de México como espacio de convergencia de la historia y el mito", *Sincronía*, 67: 1-16.
- Martín, Sergio (2021), "El debate de la política económica de Ávila Camacho. Una perspectiva contemporánea", *Estudios de historia moderna y contemporánea de México*, 62: 215-244.
- Martínez Assad, Carlos (2004), "La ciudad de México en el cine", *Chasqui*, 33 (2): 27-40.
- Martínez Carrizales, Leonardo (2005), *Las pautas intelectuales de la Revista Mexicana de Literatura: primera época, 1955-1957.*, Tema y Variaciones, 15, 121-147.
- Medín, Tzvi (2015), "La mexicanidad política y filosófica en el sexenio de Miguel Alemán. 1946-1952", <http://www7.tau.ac.il/ojs/index.php/eial/article/view/1308/1334> (15.07.2023).
- Meyer, Jean (2010), *La Revolución Mexicana* (México, D.F.: Editores Tusquets).
- Miranda, Federico Lazarín (2009), "José Vasconcelos", *Apóstol de la educación. Casa del tiempo*, 3 (25): 11-14.
- Monsiváis, Carlos (2012), *Las Esencias Viajeras* (Editor digital: Titivillus).
- Ocampo López, Javier (2005), "José Vasconcelos y la educación Mexicana", *Revista Historia de la Educación Latinoamericana*, 7: 137-157.
- Ochoa, Adriana de Teresa ve Eleonora Achugar Díaz (2014), *Literatura mexicana e iberoamericana* (S.A. de C.V: Pearson Educación de México).
- Paz, Octavio (1990), "El siglo XX: La Experiencia de Libertad", *Vuelta*, 167: 8-9.
- Ramírez, Sergio (2008), "La Manzana de Oro", *La Región Más Transparente, Edición Conmemorativa*, Real Academia Española: 563-580.
- Reeve, Richard M. (1982), "The Making of La región mas transparente: 1949 - 1974", Brody, Robert (der), *Carlos Fuentes: A Critical View* (Texas Pan American Series): 34-63.
- Reyes, Alfonso (2004), *Visión de Anáhuac y otros ensayos* (Edición conmemorativa 70 Aniversario, Fondo de Cultura Económica).

Rulfo, Juan (2012), *Pedro Paramo* (Istanbul: Doğan Kitap).

Sánchez Rueda, Guillermo (2009), “Origen y desarrollo de la supermanzana y del multifamiliar en la Ciudad de México”, *Ciudades: Revista del Instituto Universitario de Urbanística de la Universidad de Valladolid*, 12: 143-170.

Trevisan, Ana Lucia ve Zaratín, Daniele Ap. Pereira (2019), “La construcción del espacio ficcional en *agua quemada* de Carlos Fuentes: un análisis de sus representaciones”, *Gláuks: Revista de Letras e Artes*, 19 (2): 27-43.

Van Delden, Marteen (1991), “Myth, Contingency, and Revolution in Carlos Fuentes’s *La Región más Transparente*”, *Comparative Literature*: 326-345.

Williams, Raymond Leslie (1996), *The Writings of Carlos Fuentes* (Austin: University of Texas Press).